

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.205 Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору історичних наук, професору,
професору кафедри політичних наук
Марчуку Василю Васильовичу

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки політичних наук, доцентки кафедри політичних наук
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Матвієнків Світлани Миколаївної

на дисертаційну роботу Баюрчака Назарія Володимировича на тему:
**«Політико-ментальні чинники формування харизми іміджу лідера в
політичному процесі»**, подану до захисту у спеціалізовану вчену раду
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність дисертаційного дослідження. Глобальна інформатизація, трансформація комунікативного простору та тотальна медіатизація політичної сфери змінили класичні механізми здобуття, утримання та легітимації державної влади у XXI столітті. У сучасному світі політичний процес характеризується невпинною, тотальною персоналізацією, де особистісний магнетизм політичного кандидата, його емоційний вплив та вміння конструювати привабливий, резонуючий публічний імідж дуже часто

повністю домінують над ідеологічними доктринами та складними інституційними програмами політичних партій.

В умовах сучасної складної гібридної війни, яка жорстко розгортається не лише на фізичному полі бою, але й безперервно триває у когнітивному та інформаційно-психологічному вимірах, політична харизма лідера перестає бути просто фактором електоральної привабливості чи інструментом ситуативного політичного маркетингу. Вона еволюціонує та перетворюється на ключовий елемент стратегічної безпекової комунікації держави, критично важливий інструмент формування соціальної життєстійкості цілої нації та на потужну захисну зброю протидії системним ворожим інформаційно-психологічним спецопераціям. З огляду на ці тенденції, дисертаційне дослідження Н. В. Баюрчака, яке присвячене комплексному вивченню політико-ментальних та новітніх цифрових комунікаційних чинників конструювання харизми, набуває виняткової, беззаперечної актуальності. Воно дає глибокі академічні, науково обґрунтовані відповіді на найгостріші виклики сьогодення: як зберегти критичну довіру суспільства до державних інститутів у період довготривалої екзистенційної кризи, як уникнути деструктивної поляризації суспільства та яким саме чином адаптувати владний комунікаційний дискурс до глибинних ментальних очікувань травмованих війною громадян.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в рамках наукової теми «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» (держреєстрація 0117U004396). Тема дисертації затверджена Вченою радою університету (протокол № 09 від 26 жовтня 2021 року.), що підтверджує її відповідність пріоритетним напрямам української політичної науки в галузі політичного лідерства, стратегічних комунікацій та захисту демократичних інститутів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та достовірність результатів. Дисертація Баюрчака Н.В. виконана на надзвичайно високому теоретико-методологічному рівні, що підтверджує наукову зрілість здобувача. Автор продемонстрував ґрунтовне, професійне та впевнене володіння концептуальним апаратом сучасної політичної науки, макросоціології, конфліктології, глибинної психології та складної теорії політичної комунікативістики. Методологічний базис дослідження міцно спирається на застосування комплексного інтегративного підходу, що дозволило автору дослідити багатовимірний феномен політичного лідерства якраз на стику раціональних правових інститутів та ірраціональної, афективної віри масового виборця.

Використання методів контент-аналізу, критичного дискурс-аналізу медіа та, що особливо цінно, інноваційна адаптація сучасного психометричного інструментарію (20-пунктової Шкали Конгера-Канунго та елементів неохаризматичної теорії наслідків Р. Хауса) забезпечили високий ступінь об'єктивності та достовірності отриманих результатів. Це дозволило автору повністю позбавити дослідження надмірної публіцистичності та емоційності. Окремої найвищої відзнаки заслуговує масивна і всебічно опрацьована джерельна база дослідження, яка гарантує репрезентативність висновків.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна праця вирізняється значною кількістю потужних інноваційних концептуальних розробок, що становлять безсумнівну наукову новизну. Найбільшим політологічним здобутком автора є успішне введення у науковий обіг та всебічне теоретичне обґрунтування концепту «цифрової харизми». Здобувачем переконливо та на емпіричних прикладах доведено двоїсту, суперечливу природу алгоритмічної віртуалізації влади. Автор аргументує, що соціальні мережі, з одного боку, дозволяють політичному лідеру ігнорувати просторові перешкоди і створювати безпрецедентний ефект безпосередньої

присутності у житті виборця. Проте, з іншого боку, дисертант обґрунтовано попереджає про деструктивні політичні наслідки такого формату: стрімке поширення «слактивізму» (зручної імітації громадянської політичної участі) та жорсткої алгоритмічної поляризації суспільства. Наукова новизна підкріплюється також детальним виявленням фазовості та нестабільної динаміки інституційної недовіри під час війни (через концептуалізацію феномену "рутинізації харизми" у кризових суспільствах). Крім того, вперше здійснено крос-культурний компаративний аналіз дієвості харизматичних моделей (на прикладі волонтерських рухів), що доводить унікальність української екзистенційної мобілізації.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження. Теоретична цінність дисертації полягає у вагомому збагаченні та суттєвому розширенні концептуальних меж сучасного політологічного дискурсу щодо еволюції інституту політичного лідерства. Автором обґрунтовано новітні теоретичні підходи до розуміння алгоритмізації політичного впливу, що деталізує механізми переведення комунікацій у діджитал-середовище.

Дисертант суттєво збагатив українську політичну науку новими академічними знаннями про приховані механізми перекодування глибоких національних архетипів (наприклад, швидку трансформацію архетипу «Трикстера» у міфологему «Воїна-Захисника») під колосальним тиском екстремальних стресових факторів відкритої війни. Вагомим внеском є теоретичне уточнення ієрархічної підпорядкованості в межах тріади «імідж лідера – авторитет – харизма», що дозволяє на більш глибокому теоретичному рівні класифікувати сучасні політичні режими. Також високу теоретичну цінність має здійснена автором ґрунтовна диференціація мотиваційних моделей громадянського суспільства в Україні та країнах сталої демократії. Вагомим теоретичним надбанням є обґрунтування концепції наднаціонального «етичного лідерства» в європейському публічному

просторі, яка виключає вождизм і базується на крос-культурній медіації.

Прикладний потенціал роботи є надзвичайно високим, оскільки дисертант не зупинився на теорії, а довів своє дослідження до рівня конкретних, ефективно працюючих рекомендацій та моделей. Розроблені автором моделі конструювання іміджу та детально зафіксовані емпіричні тенденції (зокрема, щодо виявлення маркерів «цифрової харизми» та імітації масової активності — «слактивізму») можуть і повинні слугувати дієвим методичним посібником для системної роботи аналітичних структур сектору безпеки та оборони, РНБО та відповідних міністерств.

Практична цінність також беззаперечно виявляється у можливості активного застосування результатів дослідження керівництвом українських політичних партій під час внутрішнього партійного будівництва, з метою уникнення деструктивного феномену "вождизму". Крім того, отримані висновки, багатий ілюстративний матеріал та розроблений психометричний інструментарій (шкали Хауса та Конгера-Канунго) можуть бути надзвичайно ефективно імplementовані в освітній процес під час підготовки фахівців зі спеціальностей "Політологія", "Публічне управління та адміністрування" та "Соціальні комунікації".

Повнота викладу основних наукових положень, висновків в опублікованих працях. Повнота викладу основних наукових положень, теоретичних обґрунтувань, результатів та висновків в опублікованих працях є вичерпною та демонструє надзвичайно високу публікаційну активність здобувача. Основні ідеї, теоретичні знахідки та емпіричні результати дисертаційної роботи відображені у 13 фахових наукових публікаціях.

Серед них особливої уваги заслуговують 6 розгорнутих статей, що опубліковані у провідних фахових виданнях України, які входять до затвердженого переліку МОН України (категорія «Б»). Ці публікації послідовно та глибоко розкривають зміст теоретико-методологічних засад дослідження, вплив політико-ментальних чинників, процеси віртуалізації

лідерства та питання європейського досвіду політичної комунікації. Крім того, матеріали дослідження пройшли ґрунтовну публічну апробацію на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, що підтверджено 5 опублікованими тезами доповідей. Наявність ще 2 додаткових статей у наукових журналах також підтверджує системність дослідницької роботи. Обсяг, якість та напрямки публікацій повною мірою відповідають нормативним вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У процесі ознайомлення з дисертаційною роботою порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. У тексті дисертації дотримано вимог щодо самостійності викладу, коректного оформлення цитувань і посилань, належного представлення результатів інших дослідників. Здобувач власноруч підтвердив авторство роботи відповідним підписом на титульній сторінці.

Дискусійні положення та зауваження. Оцінюючи роботу як фундаментальну, глибоко наукову та новаторську, вважаємо за необхідне виокремити декілька аспектів, які потребують додаткової дискусії та розширеного уточнення під час процедури публічного захисту:

1. У підрозділі 3.4, розглядаючи феномен «цифрової харизми» та загрози деструктивного слактивізму, автору варто було б більше аналітичної уваги приділити диференціації та відмінностям у механізмах психологічного впливу конкретних цифрових платформ. Очевидно, що швидкий, емоційно-візуальний характер впливу, який продукують алгоритми TikTok чи Instagram, суттєво відрізняється від текстового, анонімного та інформаційно насиченого формату політичних Telegram-каналів. Кожна з цих платформ формує специфічний харизматичний міф лідера, і детальний розбір допоміг би в розбудові контрстратегій.

2. Розглядаючи безальтернативність впровадження моделі європейського наднаціонального «етичного лідерства» в Україні

(підрозділи 4.1, 4.2), дисертант обґрунтовано вказує на західний досвід використання прозорості та soft power. Проте у роботі дещо бракує інституційної конкретизації: які саме нормативні та політичні запобіжники потрібні сучасному вітчизняному політикуму (який історично та ментально тяжіє до персоналізованого партійного «вождизму»), щоб безболісно здійснити цей складний демократичний транзит без втрати керованості державою в умовах війни?

3. Досліджуючи архетипні механізми "харизматизації" (розділ 2), здобувач фокусується переважно на позитивних, успішних прикладах мобілізації суспільства. Проте було б дуже важливо доповнити дослідження ретельним аналізом технологій цілеспрямованої дехаризматизації. Як саме ворожі інформаційно-психологічні спецоперації (ІПСО) можуть експлуатувати ці ж самі українські архетипи (наприклад, архетип вічної Зради або недовіри до еліт) для штучного руйнування образу вітчизняного лідера?

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Вказані дискусійні положення та зауваження жодним чином не применшують надзвичайно високого науково-теоретичного рівня дисертації та її безперечної самостійності. Дослідження є ґрунтовним, логічно побудованим, сміливо інноваційним та має безперечну і високу практичну цінність. Дисертаційна робота Баюрчака Назарія Володимировича на тему: «Політико-ментальні чинники формування харизми іміджу лідера в політичному процесі» є цілісним, завершеним кваліфікаційним дослідженням, яке успішно, комплексно та на високому рівні вирішує актуальне і складне наукове завдання у галузі політичної науки.

Робота виконана відповідно до вимог, визначених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (із внесеними змінами), а також згідно з «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради», затвердженим постановою Кабінету Міністрів

України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), що дає всі підстави вважати: дисертант заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

кандидатка політичних наук

доцентка кафедри політичних наук

Карпатського національного університету

імені Василя Стефаника

Світлана МАТВІЄНКІВ